

УДК 343.1
<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2024-2-16-307-314>

<https://orcid.org/0000-0002-0293-6123>

Часова Тетяна Олександрівна
кандидат юридичних наук,
Державний університет інфраструктури та
технологій,
доцент кафедри правосуддя юридичного факультету,
адвокат

<https://orcid.org/0009-0004-4948-0671>

Лесяк Ярослав Олександрович
кандидат юридичних наук, викладач Київський
професійно-педагогічний коледж
ім. А.М. Макаренка, адвокат

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ДОСВІД УКРАЇНИ

Анотація. Використання сучасних інноваційних технологій при розслідуванні корупційних правопорушень може вирішити проблему недостатньої прозорості в управлінні та фінансах. До основних інноваційних підходів у боротьбі з корупцією слід віднести: технологія блокчейн, цифрові державні послуги або електронний уряд, портали прозорості, або портали відкритих даних, краудсорсингові платформи, Інструменти подання звітів. В науковій статті приділяється увага порталам звітності, таким як електронні системи ProZorro та DoZorro, аналізується створення антикорупційних чат-ботів з метою підвищення ефективності боротьби з корупцією.

Важливим інноваційним запровадженням для зменшення корупції та, відповідно, її впливу на економічну безпеку держави є автоматизація адміністративних процесів. Наприклад, використання технологій блокчейн в державному управлінні; реєстрація бізнесу без участі людини; розробка антикорупційних чат-ботів; електронні закупівлі (системи ProZorro та DoZorro); використання алгоритмів для аналізу великих обсягів даних для виявлення аномалій у державних фінансах або закупівлях.

Система ProZorro - це електронна система відкритого доступу до інформації про тендерні закупівлі. Система DoZorro формує прозоре середовище, яке знижує ризики корупції та підвищує ефективність витрачання державних коштів. Система дає змогу ідентифікувати підозрілі тендери у форматі виявлення фіктивних учасників та умов, які не відповідають проведенню тендеру. Чат-боти створюють комфортні умови для повідомлення

про корупцію, створюють умови для цілодобового повідомлення на конфіденційній основі. Чат-боти можуть бути пов'язані з державними платформами, такими як ProZorro чи Дія, для покращення координації антикорупційних дій. Чат-боти можуть охоплювати велику кількість користувачів, в умовах доступу до мережі Інтернет та наявності мобільного телефону.

До інноваційних підходів у боротьбі з корупцією належать: використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект та блокчейн; розробка мобільних додатків та онлайн-платформ для повідомлення про випадки корупції; удосконалення законодавства та правових норм, що регулюють боротьбу з корупцією; та підвищення обізнаності посадових осіб та громадян.

Ключові слова: інновації, протидія корупції, антикорупційні органи, кримінальне провадження, економічна безпека.

Annotation. *The use of modern innovative technologies in the investigation of corruption offenses can solve the problem of insufficient transparency in management and finance. The main innovative approaches in the fight against corruption include: blockchain technology, digital public services or e-government, transparency portals, or open data portals, crowdsourcing platforms, reporting tools. The scientific article pays attention to reporting portals, such as the electronic systems ProZorro and DoZorro, analyzes the creation of anti-corruption chatbots in order to increase the effectiveness of the fight against corruption.*

An important innovative introduction to reduce corruption and, accordingly, its impact on the economic security of the state is the automation of administrative processes. For example, the use of blockchain technologies in public administration; business registration without human participation; development of anti-corruption chatbots; electronic procurement (ProZorro and DoZorro systems); use of algorithms for analyzing large volumes of data to identify anomalies in public finances or procurement.

The ProZorro system is an electronic system of open access to information on tender procurement. The DoZorro system forms a transparent environment that reduces the risks of corruption and increases the efficiency of spending public funds. The system allows you to identify suspicious tenders in the format of identifying fictitious participants and conditions that do not correspond to the tender. Chatbots create comfortable conditions for reporting corruption, create conditions for 24-hour reporting on a confidential basis. Chatbots can be linked to government platforms such as ProZorro or Diya to improve coordination of anti-corruption efforts. Chatbots can reach a large number of users, provided they have access to the Internet and a mobile phone.

Innovative approaches to combating corruption include: the use of modern technologies, such as artificial intelligence and blockchain; the development of mobile applications and online platforms for reporting corruption cases; improving legislation and legal norms regulating the fight against corruption; and raising awareness among officials and citizens.

Keywords: innovations, combating corruption, anti-corruption bodies, criminal proceedings, economic security.

Постановка проблеми. Корупція залишається однією з найгостріших проблем сучасного суспільства, що негативно впливає на економічний розвиток, соціальну справедливість та довіру до державних інституцій. Досить часто традиційні методи протидії корупції виявляються недостатньо ефективними у швидко змінюваному глобальному середовищі. У зв'язку з цим дедалі більшої уваги заслуговують інноваційні підходи до боротьби з корупцією.

Використання штучного інтелекту, блокчейн-технологій, цифрових платформ для контролю та прозорості, а також сучасних методів соціального залучення відкриває нові можливості для зменшення корупційних ризиків та підвищення ефективності управління. Слід приділити увагу таким сервісам як система ProZorro та DoZorro, які зосереджені на контролі та прозорості проведення процедури державних закупівель.

Метою статті є дослідження інноваційних підходів у сфері боротьби з корупцією, аналіз їх ефективності та практичного застосування. Особливу увагу приділено питанням інтеграції цифрових технологій у процеси контролю, антикорупційного моніторингу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання інноваційних підходів у боротьбі з корупцією досліджувались рядом науковців: Мельник О.Г., Мельник Т.Г., Омеляненко В.А., які проаналізували ряд важливих питань вказаної проблематики. Однак слід приділити увагу подальшому дослідженню інновацій з метою швидкого розслідування корупційних правопорушень, таких як блокчейн, цифрові державні послуги, краудсорсингові платформи, портали прозорості. Необхідно звернути увагу на інформацію від Transparency International Ukraine як на орган, який проводить антикорупційні дослідження та аналізує інноваційні інструменти боротьби з корупцією.

Виклад основного матеріалу. Досвід країн світу щодо запобігання та протидії корупції, враховуючи особливості їх системи державного управління, становить суттєвий інтерес для України. Такі розробки можуть бути використані в практиці окремих державних установ у боротьбі з корупцією, а також під час розроблення нормативно-правових актів, що спрямовані на зменшення впливу корупції в державному управлінні [1, с. 32].

Механізм запобігання корупції в Європейському Союзі (далі – ЄС) базується на міжнародно-правових принципах ООН, однак ЄС вдалося сформувати унікальну, яка не має своїх аналогів за ефективністю, систему протидії корупції. Система містить потужну нормативно-правову базу (Конвенція про боротьбу з корупцією, яка торкається посадових осіб європейських співтовариств або посадових осіб держав-членів, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173), Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією Ради Європи) й дієвий інституціональний механізм [2, с. 29-30].

Поширення корупційних схем транснаціонального масштабу зумовлено також і використанням цифрових технологій. Цифровізація фінансового сектора

глобальної економіки забезпечує надзвичайну оперативність транзакцій і широкий спектр каналів їх проведення. Це ускладнює виявлення маршрутів фінансових потоків. Крім того, різноманіття криптовалют і відсутність розвинутої міжнародної правової бази для їх регулювання додають опції для реалізації антикорупційних практик [3, с. 31].

На думку науковців інноваційні підходи до боротьби з корупційними проявами, можна закріпити в наступних формах:

- використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн та великі дані, може вирішити проблему недостатньої прозорості в управлінні та фінансах. Системи електронних закупівель, публічних фінансів та моніторингу можуть забезпечити точне та об'єктивне фіксування даних, що унеможливить внесення змін чи підробку. Технологія блокчейн може гарантувати незмінність записів, забезпечуючи довіру до фінансової звітності та інших документів;
- розробка мобільних додатків та онлайн-платформ для звітування про корупційні випадки може залучити громадян до активної участі в боротьбі з цією проблемою.
- вдосконалювати законодавство та правові норми, що регулюють боротьбу з корупцією. Інноваційні підходи можуть включати в себе введення більш жорстких санкцій, швидкий та ефективний розгляд корупційних справ;
- інновації можуть стосуватися і підвищення культури серед посадовців та громадян (створення етичних кодексів, проведення навчання) [4].

До основних інноваційних підходів у боротьбі з корупцією слід віднести: технологія блокчейн (Blockchain), цифрові державні послуги або електронний уряд (Digital public services), портали прозорості, або портали відкритих даних (Transparency portals), краудсорсингові платформи (Crowdsourcing platform), Інструменти подання звітів (Whistleblowing tools).

Блокчейн – це відкрита база даних, яка складається з пов'язаних між собою блоків інформації. На сьогодні варто виділити 3 види поширеного застосування технології блокчейн у боротьбі з корупцією: перевірка особи, реєстр активів та відстеження грошових транзакцій.

Цифрові державні послуги або електронний уряд. Ця система стосується державних служб, де фізичні або юридичні особи можуть отримати необхідні адміністративні послуги та виконати юридичні трансакції. Очевидною є перевага відсутності особистого контакту між чиновником та звичайним громадянином.

Портали прозорості. За останні роки відкритий доступ до інформації став головним інструментом для антикорупційної діяльності. Він відкрив шлях багатьом громадським активістам та наглядовим установам для контролю над урядовими операціями. Існування порталів прозорості може стримувати шахрайські дії.

Краудсорсингові платформи. Відомий приклад широкого використання антикорупційної краудсорсингової платформи «I Paid A Bribe» («Я заплатив/заплатила хабар») в Індії, який потім був запроваджений ще у 10 країнах світу. На цьому майданчику користувачі могли вказувати такі деталі,

як характер корупційної дії, місцеперебування та її вартість, а також випадки, коли вони відмовились платити хабар або спілкувалися з чесними посадовими особами.

Інструменти подання звітів розроблені для великих випадків корупції, які можуть дійти до судової справи та кримінального переслідування. Обов'язкові характеристики таких платформ – захист викривачів та надійність даних [5].

Важливим інноваційним впровадженням з метою зниження корупційних проявів та відповідно його впливу на економічну безпеку держави є автоматизація адміністративних процесів. Наприклад, використання блокчейн-технологій у державному управлінні; реєстрація бізнесу без участі людей; розробка антикорупційних чат-ботів; електронні закупівлі (системи ProZorro та DoZorro); використання алгоритмів для аналізу великих обсягів даних з метою виявлення аномалій у державних фінансах або закупівлях.

Автоматизація адміністративних процесів зменшує наявність людського фактору, а тому знижує можливість корупційних ризиків. Інструменти для повідомлення про корупцію та консультації щодо правової допомоги мають на меті швидке повідомлення про злочин та відповідно швидке реагування. Онлайн-платформи є ефективним інструментом для відкритого моніторингу використання державних коштів громадянами та засобами масової інформації.

Система ProZorro - це електронна система відкритого доступу до інформації про тендерну процедуру закупівлі, що унеможливорює приховування даних про державні закупівлі. Зазначена платформа направлена на створення умов для добросовісної конкуренції та залучення нових учасників до процедури закупівлі без ризику для бюджетних коштів. В свою чергу, кожна зацікавлена особа, засоби масової інформації, громадські організації мають можливість відслідковувати за всіма етапами проведення закупівлі та у разі порушень - оперативно реагувати на виявлені недоліки.

Позитивними аспектами на реагування системи є задіяність меншої кількості людей для закупівлі - є фактично тільки замовники та постачальники, які відкрито проходять процедуру. Постачальникам забезпечена здорова конкуренція, як чинник зниження вартості державних закупівель.

ProZorro працює в тісній взаємодії з іншими ініціативами та органами, спрямованими на боротьбу з корупцією, створюючи комплексний підхід до прозорості в економічній сфері, має на меті чесно управляти державним ресурсом. Та в подальшому оскаржувати результати тендерної процедури.

Система ProZorro вважається однією з найкращих у світі серед електронних платформ державних закупівель і отримала кілька престижних нагород.

Новостворена Система DoZorro дозволяє громадським активістам, журналістам і звичайним громадянам здійснювати контроль за публічними закупівлями, виявляючи можливі порушення. Це своєрідна платформа для обговорення, аналізу та оскарження підозрілих тендерів у рамках ProZorro. Сервіс передачі даних надає змогу повідомляти про корупційні порушення, які потім аналізуються та передаються до належного адресату. Саме тому, слід

орієнтуватись, що DoZorro працює у взаємодії з державними структурами по боротьбі з корупцією, допомагаючи спрямовувати їхні дії на конкретні випадки корупції.

Цікавим інноваційним підходом до боротьби з корупцією є створення антикорупційних чат-ботів як нового підходу до повідомлення про корупцію, використовуючи просту форму подачі, швидке заповнення та зручність використання цифрових платформ. Оскільки повідомити у чат-боті щодо факту корупції можливо цілодобово, незалежно від графіку роботи контролюючих органів. Чат-боти збирають, систематизують дані, а потім їх передають до відповідних органів, звертаючи увагу на конфіденційність інформації. Важливо захистити особу, яка повідомляє про факт правопорушення та саму інформацію, яка не підлягає розголошенню.

- Міжнародна транспортна ініціатива “Ні хабарям на дорогах”, Швейцарія. Ідея, що лежить в основі цієї ініціативи, полягає у залученні допомоги транспортних компаній та їх операторів до збору інформації про випадки корупції, хабарництва та здириництва вздовж основних світових транспортних коридорів на п'яти континентах.
- Ініціатива з колективних дій у сфері харчування тварин, Аргентина. Ряд конкурентів у сфері харчування тварин в Аргентині координується місцевою галузевою асоціацією CAENA. У 2013 році учасники цієї асоціації підписали Ініціативу з колективних дій, спрямовану не лише на справедливу конкуренцію і торгівлю, а й на проблеми праці, довкілля та корупції.
- Ініціатива з оцінювання ризиків та підвищення обізнаності в антикорупційній сфері, Мексика та Індія. Започатковано три антикорупційні програми, що полягали у наданні необхідного навчання і практичного тренування представникам громадськості та приватного сектору. Перший проєкт - “Державно-приватне партнерство задля доброчесності в публічних закупівлях” - мав на меті зменшити вразливість до корупції в системі публічних закупівель і заповнити прогалини у ланцюжку між приватним сектором та урядовими закупівельними установами. Другий проєкт - “Стимулювання до корпоративної чесності та співпраці відповідно до Конвенції ООН проти корупції” - був розпочатий з метою створення систем правового стимулювання компаній звітувати про внутрішні випадки корупції. Третя ініціатива була реалізована зусиллями УНЗ ООН в Мексиці, щоб посилити два попередні проєкти.
- Антикорупційна декларація для боротьби з корупцією на митниці, Туреччина. Для того, щоб побороти корупцію на митниці та об'єднати усіх брокерів, створивши їм чесну конкуренцію, Товариство етики та репутації Туреччини (TEID) ініціювало Антикорупційну декларацію з колективних дій. Результатом дії Антикорупційної декларації стало створення Комітету з етики асоціацій митних консультантів. Його метою є забезпечення чесної конкуренції, захист довкілля і просування прав людини.
- Проєкт боротьби з корупцією на митниці в Україні. Реалізована ініціатива державно-приватного партнерства “Єдине вікно - локальне рішення” в зоні дії Південної митниці і портів Одеської області. Система була спрямована на

профілактику корупції і запровадила автоматизацію логістичних процесів при русі товарів і транспортних засобів у морських портах [6].

Найбільш масштабними за обсягами опрацьованих даних і виявлення ознак ухилення від сплати податків стали викриття Міжнародному консорціуму журналістів-розслідувачів, здійснені за допомогою технологій штучного інтелекту. Цифрові технології стали ключовим інструментом у реалізації глобальних антикорупційних розслідувань [3, с. 34]. Штучний інтелект визначають як “системи, які демонструють розумну поведінку, аналізуючи навколишнє середовище та вживаючи дій - з певним ступенем автономності - для досягнення конкретних цілей”. На відміну від “класичних” інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють цифрувати процедури закупівель, надавати державні послуги онлайн і публікувати відкриті державні дані, унікальність штучного інтелекту полягає в його здатності до автономного навчання [3, с. 32].

Висновки. Інноваційні методи боротьби з корупцією можуть значно підвищити ефективність антикорупційних заходів. Використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн та цифрові платформи, сприяє підвищенню прозорості та підзвітності як у державному, так і в приватному секторах. Важливу роль відіграють інноваційні підходи до управління, зокрема залучення громадянського суспільства, а також створення ефективних механізмів зворотного зв'язку між державою і громадянами. Комплексне впровадження таких рішень допомагає зменшити рівень корупційних ризиків та підвищити довіру суспільства.

Інноваційні підходи є перспективним інструментом у боротьбі з корупцією, але їх успішне впровадження вимагає комплексного підходу, поєднання технологічних і соціальних рішень, а також створення сприятливого середовища для змін. Подальші дослідження у цій сфері можуть сприяти розробці нових інструментів і методів, які допоможуть зменшити масштаби корупції та забезпечити ефективність державного управління.

Використання сучасних технологій демонструє громадянам прагнення держави до прозорості та підзвітності. Система ProZorro є інструментом проведення тендерних закупівель. Система DoZorro має на меті активізувати серед населення нетерпимість до корупції, активізувати антикорупційну діяльність; надати навчальні матеріали щодо роботи з ProZorro та захисту від корупційних ризиків. На основі даних і звітів DoZorro можуть ініціюватися законодавчі зміни для посилення антикорупційних заходів у сфері закупівель.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мельник О.Г. Міжнародний досвід запобігання та протидії корупції як вектор формування національної антикорупційної політики в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. № 2/2021. 32-35.
2. Панченко С.С. Інституційні механізми боротьби з корупцією в Європейському Союзі. Альманах міжнародного права. Випуск 23 с. 29-36.

3. Вінникова Н.А. Цифрові технології у боротьбі з глобальною корупцією. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія “Питання політології”. 41. 2022. с. 30-39.
4. Омеляненко В.А., Мельник Т.М. Інноваційний фактор реалізації національних антикорупційних стратегій. Економіка і суспільство. № 53/2023
5. Топ інновацій для боротьби з корупцією. Офіційний електронний ресурс Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/news/top-innovatsij-dlya-borotby-z-korupciyeyu/>
6. Колективні дії у боротьбі з корупцією: практика світу та України. URL: <https://globalcompact.org.ua/news/kolektivni-dii-u-borotbi-z-korupciyeju-praktika-svitu-ta-ukraini/>